

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CAVARNOS, CONSTANTIN

Filosofi greci creștini moderni despre sufletul omenesc / Constantin Cavarnos ; trad. din lb. engleză: prof. Paul Bălan ; carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. - Iași : Doxologia, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-666-685-5

I. Bălan, Paul (trad.)

2
1

© Copyright 1967, 1987 Constantin Cavarnos
Institute for Byzantine and Modern Greek Studies
115 Gilbert Road, Belmont, Mass, USA

© DOXOLOGIA, 2017, pentru ediția în limba română
ISBN 978-606-666-685-5

Constantin Cavarnos

Filosofi greci creștini moderni despre sufletul omenesc

Traducere din limba engleză

Prof. Paul Bălan

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA

Iași, 2018

Constituția națională a Greciei, încheiată la 1 ianuarie 1822, a declarat suveranitatea națională a Greciei și a stabilit un nou stat, care să fie cunoscut sub numele de "Grecia". Această constituție, care a stabilit un nou stat național, a fost întocmită de o delegație națională a Greciei, care a reușit să obțină suveranitatea națională a Greciei.

Pagini alese din scrisurile a șapte gânditori reprezentativi ai Greciei moderne – Veniamin al Lesbosului, Vrailas-Armenis, Skaltsounis, Sfântul Nectarie, Louvaris, Kontoglou și Theodorakopoulos – despre firea și nemurirea sufletului, traduse din limba greacă în limba engleză și editate cu o Prefață, *Introducere*, Note și Glosar de Constantin Cavarnos.

Cuprins

Prefață	9
Prefață la cea de-a doua ediție	11
Introducere	13
I. Veniamin din Lesbos (1762-1824)	21
Notă biografică cu privire la Veniamin	23
<i>Veniamin din Lesbos</i>	25
1. Existența sufletului ca substanță duhovnicească	25
2. Libertatea sufletului	30
3. Nemurirea sufletului	32
II. Petros Vrailas-Armenis (1812-1884)	43
Notă biografică despre Vrailas-Armenis	45
<i>Vrailas-Armenis</i>	47
1. Despre natura sufletului	47
2. Știința și sufletul	53
III. Ioannis Skaltsounis (1824-1905)	57
Notă biografică despre Skaltsounis	59
<i>Skaltsounis</i>	61
1. Critica materialismului	61
2. Natura spirituală a sufletului	68
3. Nemurirea sufletului	73
IV. Sfântul Nectarie de la Eghina (1846-1920)	77
Notă biografică cu privire la Sfântul Nectarie	79

<i>Sfântul Nectarie de la Eghina</i>	81
1. Prolegomena cu privire la nemurirea sufletului	81
2. Dovezi ale nemuririi sufletului	84
2.1. Dovada nemuririi sufletului din activitățile sale	84
2.2. Dovada nemuririi sufletului din aspirațiile sale	85
2.3. Dovada istorică a nemuririi sufletului	87
2.4. Dovada metafizică a nemuririi sufletului	88
2.5. Dovada teleologică a nemuririi sufletului	89
2.6. Dovada etică a nemuririi sufletului	89
2.7. Nemurirea sufletului dovedită din bunătatea Creatorului divin	92
2.8. Dovadă a nemuririi sufletului din ideea de nemurire a sufletului din noi	94
2.9. Dovada nemuririi sufletului din mulțumirea morală care se dezvoltă în noi pe măsură ce practicăm virtuțile	95
2.10. Dovadă a nemuririi sufletului din ideea de veșnicie	97
2.11. Dovada nemuririi sufletului din dragostea de frumos, bunătate, adevăr și dreptate	98
2.12. Dovada nemuririi sufletului din glasul conștiinței	101
2.13. Dovadă a nemuririi sufletului din descoperirea lăuntrică a lui Dumnezeu	104
2.14. Nemurirea sufletului dovedită din viața creștină	106
2.15. Dovadă religioasă a nemuririi sufletului	108
2.16. Nemurirea sufletului mărturisită de către impulsul înnăscut de a I se încrina lui Dumnezeu	110
2.17. Nemurirea sufletului atestată de natura cognitivă a omului	113

2.18. Nemurirea sufletului atestată de viața socială a omului	116
V. Nikolaos I. Louvaris (1885-1961)	121
Schiță biografică pentru Louvaris	123
<i>Louvaris</i>	126
1. Înțoarcerea la religie	126
2. Redescoperirea sufletului	127
3. Natura sufletului	128
4. Valoarea sufletului	132
5. Nemurirea sufletului	132
VI. Fotie N. Kontoglou (1895-1965)	139
Schiță biografică pentru Fotie Kontoglou	141
<i>Fotie Kontoglou</i>	144
1. Lumea stricăcioasă și cea nesticăcioasă	144
2. Sufletul și nemurirea sa	149
VII. I.N. Theodorakopoulos (1900-1981)	155
Notă biografică despre Theodorakopoulos	157
<i>Theodorakopoulos</i>	159
1. Cu privire la suflet	159
Lecturi suplimentare (bibliografie)	181

I. Veniamin din Lesbos

Notă biografică cu privire la Veniamin

Veniamin din Lesbos, (care este) cunoscut drept „un mare dascăl al națiunii”, întrucât el și-a închinat viața renașterii duhovnicești, intelectuale și morale a Greciei, s-a născut în anul 1762 la Plomari, Lesbos. A studiat mai întâi la școala din Kydoniai (Aivali), un oraș de pe coasta de vest a Asiei Mici, și apoi la famoasele școli din insulele Patmos și Chios. Ulterior s-a dus la Pisa și apoi la Paris, unde a studiat matematica, fizica, astronomia și filosofia timp de aproape nouă ani. Interesul său puternic față de astronomie l-au făcut să viziteze Londra, spre a vedea celebrul telescop Herschel. Întorcându-se la Kydoniai în 1798 sau 1799, a devenit director al școlii de acolo. El a predat la această școală matematica și fizica, precum și filosofia, până în 1812. După încercări nereușite de a construi o școală în insula sa natală, s-a dus la Constantinopol, unde a stat timp de 4-5 ani. În 1818, la invitația domnitorului valah s-a dus la București pentru a deveni director al Academiei de aici și pentru a o reorganiza la nivel de colegiu. Peste alți doi ani îl aflăm în Sмирна, ca director al școlii „Evangeliki”. Atunci când a izbucnit războiul de independență grec, în 1821, el a luat parte activă la el, devenind membru al corpului legislativ al Greciei și în felurite comitete naționale. A murit pe 26 august 1824,

Publicațiile sale cuprind, pe lângă două manuale de matematică, un tratat de metafizică, intitulat „Elemente de metafizică”, care a fost tipărit în anul 1820 la Viena, precum și un volum netipărit de etică.

Veniamin nu a făcut parte din vreo școală filosofică, deși teoria sa a cunoașterii indică influența lui Aristotel și Locke, pe care-i admira. Concepția sa generală despre Dumnezeu și om este una creștină, în vreme ce opinia sa cu privire la suflet ne indică influența platoniciană.

Veniamin din Lesbos

1. Existența sufletului ca substanță duhovnicească⁸

Atât timp cât omul studiază și meditează (cugetă) la lucrurile pământești și cele cerești, el cercetează și cugetă la altceva decât la sine. Atunci când însă de la contemplarea corpurilor din jurul său, el trece la contemplarea sufletului, atunci el cercetează și meditează doar la sine însuși, sufletul devenind atât cel care cercetează, cât și obiectul al cercetării. Dar se pare că dobândirea cunoașterii de sine este cea mai dificilă dintre problemele omenești, și, de aceea, a existat porunca: „Cunoaște-te pe sine însuți”⁹. Îi, desigur, acesta este motivul pentru care a existat atât de multă neînțelegere între cei învățați cu privire la natura sufletului. Un astfel de lucru nu a fost lipsit de temei, fiindcă noi nu putem avea o idee despre suflet în mod direct, ci doar prin

⁸ Acest capitol și cel cu privire la „Veșnicia sufletului” conțin în texte alese din ultimele două capitole din cartea *Elemente de metafizică*, Viena, 1820.

⁹ În templul lui Apolo din Delfi exista o inscripție: „Cunoaște-te pe sine însuți”. Vezi Platon *Charmides*, 164 d H; 2 „*Protagoras*” 343. Greutatea cunoașterii sufletului a fost accentuată și de alți scriitori, precum Aristotel care remarcă: „A ajunge la o cunoaștere deplină a sufletului este unul dintre cele mai dificile lucruri de pe lume” (*Despre suflet*”, Vol. I, 40 20 10-11).

cugetare, cu alte cuvinte, prin intermediul senzațiilor, ideilor, intelectului și dorințelor sufletului, care, desigur, nu reprezintă sufletul însuși, ci rezultatul, fie al corpurilor din afară, fie direct al sufletului. Iar atrbutele înseși ale sufletului nu sunt înțelese altfel decât prin efectele lor. Astfel, greutatea în cunoaștere a „ceea ce este sufletul sau eul (egoul)” înseamnă (este) ceva firesc.

Faptul că sufletul este ceva, nimeni, cred eu, nu poate pune la îndoială. Căci numim suflet, ceea ce în noi simte, gândește și dorește. Și, întrucât judecătorul cel nemitarnic dinlăuntrul nostru – vorbesc de conștiință – certifică faptul că apar în noi senzații, gânduri și dorințe – cu alte cuvinte efecte –, sigur că există înăuntrul nostru cauza acestora, care a fost numit sufletul.

Sufletul, fiind ceva – căci există activitatea sa –, trebuie să fie unul din trei lucruri: un trup, o proprietate a trupului sau ceva nematerial. Pe lângă acestea, noi, oamenii, nici nu avem și nici nu ne putem forma o idee despre el.

Pentru a pune, deci, un început, să presupunem că există o proprietate sau putere a trupului. O astfel de părere asupra lui se pare că a fost susținută de Epicur, Aristoxen, Galien și alți câțiva. Dar este în mod universal acceptat faptul că o proprietate sau o putere a unui trup nu este ceva de sine existent, cu alte cuvinte o substanță, ci doar o anumită legătură a părților trupului, fie între ele, fie cu un alt trup (corp)... Este evident, totuși, că sufletul nu este de aceeași natură cu trupul.

Când simțurile sunt prezente, omul ar putea spune că, de asemenea, sunt prezente și alte corperi în

apropierea creierului, și iată de ce puterea noastră de simțire se manifestă în sine; dar în activitățile intelectului noi nu avem nimic altceva decât sufletul. Iar conștiința fiecăruia confirmă din punct de vedere metafizic următorul fapt: că sufletul său cugetă la același subiect, atât noaptea, cât și ziua, și în orice loc... În plus, sufletul își amintește și este conștient în același timp că el, care acum simte sau gândește, este foarte asemănător cu cel care a simțit, cugetat sau a dorit cu mulți ani în urmă. Deci, sufletul nu este o proprietate sau o putere a trupului, ci o entitate de sine stătătoare.

Dar dacă sufletul nu este o putere a trupului, cu atât mai puțin este o calitate. Fiindcă o calitate nu este altceva decât o anumită structură a particulelor unui trup sau o anumită legătură între ele... Așadar, a spune că ceea ce își amintește, evenimente trecute, care anticipatează pe cele viitoare, care cercetează cele de față etc. este de fapt o legătură între particulele trupului – ar fi curată nebunie.

În plus, dacă sufletul ar fi o calitate, proprietate sau putere a trupului, activitățile sale ar fi trebuit să fie de un singur fel, ca cele ale altor puteri sau, vorbind mai adekvat, ar fi trebuit să fie o anumită activitate, și nu un cameleon, aşa cum putem observa noi însine. Căci mișcarea trupului este complet diferită de înțelegerea stimulilor corpuriilor exterioare; iar înțelegerea stimulilor corpuriilor exterioare este complet diferită de gândire; iar gândirea este complet diferită de amintirea evenimentelor trecute. Deci, faptul că, în mod simultan, coexistă atât de multe și încă și mai multe puteri într-o singură entitate, sufletul, înseamnă că sufletul/acesta/

Reș este o ființă existentă prin sine; cu alte cuvinte, o substanță și nu o calitate sau putere a trupului.

Acum, dacă sufletul este o ființă de sine existentă sau o substanță, tragem concluzia că sufletul este fie materie, având felurite puteri, fie o substanță nematerială. Cei care susțin că sufletul este material ar putea fi numiți materialiști...

Să presupunem că sufletul este un trup... Materialiștii ar trebui să ne spună cum traectoria sufletului dată inițial se schimbă cu de la sine putere într-o direcție, întrucât acest lucru este cu neputință trupurilor. Acum, de pildă, mă gândesc că mă plimb în jurul școlii din Patmos și, deodată, mă duc la Constantinopole; acum mă gândesc la lucrurile cerești, iar acum la cele pământești, acum la virtute, și acum la viciu. Astfel, trecând în afara trupului de la un gând la altul sau de la o mișcare la alta, este ca și cum sufletul meu și-ar schimba starea prin sine însuși. Dar ce este schimbarea stării a unei lucruri însuși, în afară de o schimbare fără o forță exterioară? Deci, sufletul nu este trup.

Dinamica, cu alte cuvinte, știința prin care noi calculăm mișările corpurilor este întemeiată pe principiul că materia este indiferentă atât în ceea ce privește mișcarea, cât și în ceea ce privește odihna, și pentru că cea mai mare schimbare a mișcării să apară la un trup, este necesară o forță din afară, motiv pentru care corpurile au fost numite inerte...

Conform acestei științe, dacă un trup se întâmplă să se afle în mișcare, el va rămâne veșnic în mișcare, iar dacă este în odihnă, va rămâne veșnic în odihnă, cu excepția cazului în care o anumită forță exterioară

îl-ar schimba starea. Deci, dacă sufletul ar fi un trup, ar fi neapărat inert. Dar sufletul este dotat cu libertate; și aceasta înseamnă că el nu este inert, întrucât el are în sine izvorul gândurilor și al mișcărilor. Prin urmare, sufletul nu este trup...

Din tot ceea ce s-a afirmat până acum¹⁰, conchidem faptul că sufletul nu este trup. Întrucât un trup nu este ceva extins, ci compus etc., în vreme ce sufletul are proprietățile diametral opuse, cu alte cuvinte el este extins și simplu, conchidem faptul că sufletul trebuie să fie cu totul diferit de trup, ceea ce înseamnă că sufletul este nematerial. Astfel, sufletul este o entitate de sine existentă, căreia i s-a dat numele de duh (pnevma).

Concluzionăm, din tot ceea ce s-a spus, că omul este constituit din două substanțe complet diferite¹¹:

¹⁰ Am prescurtat masiv analiza lui Veniamin asupra acestui subiect.

¹¹ Conceptul de substanță a fost eliminat de majoritatea filozofilor academicii/ universitarii din vremea noastră. Dar este bine să pomenim aici o remarcă făcută de către A.N. Whitehead, unul dintre cei mai mari critici ai acestei noțiuni. „Substanță și calitate, precum și simpla locație”, spune el, „sunt cele mai firești idei pentru mintea omenească. Este modul în care noi gândim despre lucruri, și fără aceste căi de gândire, noi nu am putea căpăta ideile necesare pentru necesitățile zilnice. Nu există vreo îndoială asupra acestui lucru” (*Știința și lumea modernă*, New York, 1925, p. 53). J.B. Pratt, un susținător încocat al alegoriei de substanță, susține faptul că, dacă noi refuzăm să acceptăm vreo formă a doctrinei substanței, trebuie, în cele din urmă, fie să negăm existența, fie să acceptăm vreo formă de fenomenism” (*Realismul personal*, New York, 1937, p. 72).